

22. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'ndan Korporatist Bir Ütopya: Ankara

Halil İbrahim ÜNSER¹

APA: Ünser, H. İ. (2022). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'ndan Korporatist Bir Ütopya: Ankara. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 333-343. DOI: 10.29000/rumelide.1164171.

Öz

Bu çalışmada Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önemli eserlerinden olan *Ankara* romanı bir ütopya örneği olarak ele alınmış ve romanın Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun da mensupları içinde olduğu Kadro Hareketi'nin Türk inkılabına yön vermeyi arzulayan politik amaçlarını tartışmak, göstermek ve duyumsatmak üzere kaleme alındığını, karakterler ve hikâyenin bu amaca uygun biçimde kurgulandığını göstermek hedeflenmiştir. Daha da özel olarak romanın baş karakteri Selma Hanım'ın yeni Türk devleti veya vatani, son eşi Neşet Sabit Bey'in ise *Kadro* dergisi mensupları ile alegorik şekilde ilişkilendirildiği gösterilmiş; *Ankara* romanının yazıldığı dönemin entelektüel tartışma ortamının edebî bir eserde ele alınması bakımından da Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu çıkarımlara varmak için öncelikle ütopya ve siyasi ütopya kavramları kısaca ele alınmış, ardından Kadro Hareketi ve onun ürünü olan *Kadro* dergisinin ortaya çıkma sürecindeki tarihî gerekçeler ve olgular incelenmiş, Kadro Hareketi ideolojisinin temel unsurları özetlenmiştir. Son olarak hareketin temsilcilerinden Yakup Kadri'nin *Ankara* adlı romanında ortaya çıkardığı ütopya kurgusu ile Kadro Hareketi'nin ideolojisi arasındaki ilişki olduğu önermesi romanın üçüncü kısmından yapılan alıntılarla desteklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Siyasi Ütopya, Korporatizm, Yakup Kadri, Ankara

A Corporatist Utopia By Yakup Kadri: Ankara

Abstract

In this study, Ankara, which is one of the important works of Turkish literature in the Republican period, has been considered as a utopia and it is aimed to be written, by those who are members of the Kadro Movement including Yakup Kadri along with characters and the story meeting for its storyline, to discuss, have it sense and hear out political issues whose purposes are to direct Turkish Revolution. To make it more specific, Lady Selma, who is the protagonist of the novel, has been allegorically associated either with her home country or the Turkish government. Moreover, her last spouse Mr. Neşet Sabit has also been allegorically associated with the members of *Kadro* magazine. It has been emphasized that the intellectual discussion environment of the period in which the *Ankara* novel was written has an important place in Turkish literature in terms of handling it in a literary work. In order to reach these inferences, firstly, the concepts of utopia and political utopia has been briefly discussed along with the historical reasons and facts in the emergence of the Kadro Movement and its product *Kadro* magazine. As a result of these, the basic elements of the Kadro Movement ideology has been summarized. Finally, the suggestion that there is a relationship between the utopia fiction and the ideology of the Kadro, which Yakup Kadri, one of the representatives of the

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kapadokya Üniversitesi, Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Nevşehir, Türkiye), halil.unser@kapadokya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5456-0837 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 21.06.2022- kabul tarihi: 20.08.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1164171]

movement, revealed in his novel *Ankara*, is supported by the quotations from the third part of the novel.

Keywords: Political Utopia, Corporatism, Yakup Kadri, *Ankara*

Giriş

Türk edebiyatında Tanzimat döneminden itibaren edebî eserler aracılığıyla siyaset yapma, siyasi fikirleri aktarma ve yaygınlaştırmaya çalışma geleneğinin varlığından bahsetmek mümkündür. Millî mücadele ve Cumhuriyet dönemi de bu gelenek açısından zengin bir içeriğe sahiptir. Halide Edip Adivar ve Reşat Nuri Güntekin gibi isimlerin eserleriyle ön plana çıktığı ilgili dönem edebiyatı içinde Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, Cumhuriyet döneminin siyasi tartışmaları açısından özel bir yeri vardır. Yakup Kadri, Kemalist düşüncenin teorisyenlerindedir ve onun romanı, yeni Türk devletinin rejimini belirleyecek inkılapların seyri konusunda çalışan bir laboratuvar gibidir. Yakup Kadri, Osmanlı'nın yıkılışından işgal yıllarına, oradan yeni devletin kuruluşuna kadar siyasi olayların insan üzerindeki etkilerini inceler ve bu etkileri okuyucuda duyumsatmaya çalışır. Onun romanlarında bir neslin imparatorluğun yıkılışına seyirci kalması, işgal ortamında bozulan ahlaki yapı, Türk köylüsünün modern dünya karşısındaki tutumu gibi önemli siyasi kırılma dönemlerinin yansımaları gözler önüne serilir. Bu çalışmada kısa bir dönem de olsa Batı'da "muhafazakâr düşüncenin yeni bir dalı" (Kansu, 2001, s. 253) olarak gelişen korporatizmin sol düşünce ile sentezinden doğan Kadro Hareketi'nin yeni kurulan devletin rejimine eleştirisi ve kurtuluş için sunduğu çözümleri barındıran *Ankara* romanı incelenecek; romanın siyasi mesajı çözümlenmeye çalışılacaktır.

Yakup Kadri, 1934'te yayımlanmış olan ve üç bölümden oluşan romanı *Ankara*'da, Türk inkılabının ve Millî Mücaadele'nin üssü olan yeni rejimin başkentinin üç farklı dönemini alegorik olarak ele almıştır. Romanda millet esasına göre kurulmuş yeni Türkiye, romanın baş kahramanı olan Selma Hanım'la sembolize edilmiştir. Selma Hanım'ın doğum yılı olarak Osmanlı-Yunan Savaşı'nın gerçekleştiği yıl olan ve dolayısıyla da Osmanlı'da milliyetçilik hareketinin hızlandığı döneme denk gelen 1897'nin seçilmiş olması (Karaosmanoğlu, 2020, s. 227) romana hâkim olan sembolizasyonun en önemli işaretlerinden biridir. Baş karakterin kadın olarak belirlenmesinde ise Fransız devriminin de sembolü olarak görülen, Eugene Delacroix'e ait "Halka Önderlik Eden Özgürlük" tablosundaki Fransız bayrağını taşıyan kadın figürünün etkisi olduğu düşünülebilir. Bu figürü Türk kültüründe kadın ile vatani bağdaştıran anlayışla birleştirerek değerlendirince ise tablo daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Selma Hanım'ın emperyalist güçlere karşı hürriyeti ön plana çıkaran milliyetçi düşünce temelinde kurulmuş yeni Türkiye'yi, bir başka deyişle yeni vatani sembolize ettiğini (Ünser, 2019, s. 132, s. 185) ifade etmek mümkün olmaktadır.

Yazar, romanın üç farklı kısmında Selma Hanım'ın ilişki yaşadığı, her biri farklı bir sınıfı temsil eden erkek karakterler ile üç farklı döneme hâkim olan politik ve entelektüel yapıyı sembolize etmeyi amaçlamıştır. Selma Hanım'ın en sonunda Kadro'yu temsil eden Neşet Sabit ile girdiği yol, Kadro'nun cumhuriyet ideolojisinde gerekli güncellemeleri yaparak onu doğru yola sokma hedefine ulaştığının alegorik yoldan aktarılması anlamına gelmektedir. *Ankara*'nın en özgün yanı, yayımlandığı yılın hemen sonrasındaki on yıla dair bir sosyo-politik gelecek kurgusu sunmasıdır. Hiç şüphesiz ki bu kurgu Yakup Kadri'nin de öncülerinden olduğu *Kadro* dergisi hareketinin korporatist ideolojisinin de bir gelecek tasavvuru, bir siyasi ütopyası olmuştur. Ayrıca bu ütopya, dönemi için bir siyasi program önerisi ve hatta CHP'ye bir politik müdahale çabası olarak da yorumlanabilir (Dirlikyapan, 2014, s. 56).

Bünyesinde barındırdığı siyasi ütopya ekseninde ele alındığında, romanın üçüncü kısmında Selma Hanım'ın romandaki son eşi Neşet Sabit Bey'in bir anlamda romanın baş kahramanı olmaya terfi ettiğini ifade etmek mümkündür. Çünkü roman boyunca anlatıcı rolünü üstlenen yazar, bu noktada Selma Hanım'dan daha çok Neşet Sabit'in fikirlerini işlemeye yönelmiştir. Öyle ki romanın üçüncü kısımda Selma Hanım'ın, entelektüel açıdan Neşet Sabit'in uydusu hâline geldiği söylenebilir. Romanın ikinci kısmında esas olarak tanıtılmaya başlanan Neşet Sabit karakteri, genç ve bu yüzden de ateşli bir münevver gazeteci-yazar imajına denk düşmektedir. İkinci kısımda yazar, Neşet Sabit ile özellikle 1920'li yılların ikinci yarısında ortaya çıkan ve o dönemin ruhunu belirleyen cumhuriyet elitlerini ve o elitlerin dünya görüşlerini sıkı bir biçimde eleştirir. Döneme hâkim olan ve cumhuriyetin ilanından hemen sonra peyda olan bu yeni aydını temsilen Selma Hanım'ın eşi Yüzbaşı Hakkı Bey de, bu alegorik romanının içinde bir sembol olarak kurgulanmıştır. Yeni Türk devletini ve/veya vatanını temsil eden Selma Hanım ise bu evliliği süresince yolunu kaybetmiş, hayata anlam veremeyen, mutsuz ve umutsuz bir ruh hâli içindedir. Yakup Kadri, böylece romanın tamamen bu eleştiriye ayırdığı ikinci kısımda Türk inkılabının yoldan nasıl saptığını resmetmiştir.

Yukarıda belirtilen hususlar çerçevesinde bu çalışmada *Ankara* romanını, Kadro'nun ortak ütopyası ve buna mukabil önerdiği siyasi programın kitlelere taşınmasının aracı olarak ele almak gerektiği önerilmekte, bu çerçevede ise korporatizm düşüncesinin temel bir ideolojik izlek olduğu fikri savunulmaktadır. Bu makale, *Ankara* romanının değerlendirildiği diğer çalışmalardan romanda ütopik unsurlar aracılığı ile korporatizm propagandası yapıldığı fikriyle ayrılmaktadır. Bu fikrin temellendirilebilmesi için ise öncelikle ütopya ve siyasal ütopya kavramları ele alınacak ve Türk edebiyatında *Ankara* romanının öncülü sayılabilecek ütopya örneklerine değinilecektir. Bunun ardından bir sonraki bölümde, Kadrocuların ideolojileri kısaca tanıtılıp bu ideolojinin korporatizm çerçevesi altında ele alınabilirliğinin kısa bir tartışması yapılacaktır. Son bölümde ise önceki bölümlerde çizilen siyasi ütopya kavramı ve Kadrocuların dünya görüşü çerçevesinde detaylı inceleme yapılarak savunulan fikrin korporatist düşünce ile olan bağlantısı öne çıkartılacak, romandan alıntılarla bu önerme desteklenecektir.

Türk edebiyatında siyasi ütopya

Ütopya kelimesinin Yunanca olumsuzluk ön eki *ou* ile Yunanca iyi kelimesi *eu*'nun ortak sesi *u ve* yine Yunanca yer/mekân anlamındaki *topos* kelimelerinin birleşiminden meydana geldiği ve bu kelimeyi ilk olarak Thomas Moore'un (1478-1535) adlandırıp betimleyerek ünlü kitabının ismi olarak "hiçbir yer" ve "iyi bir yer" anlamında kullandığı bilinmektedir (Kumar, 2005, s. 9). Ütopya terimi biraz daha etraflı olarak "ideal ya da yetkin toplum; ideal ya da yetkin bir toplum düzeni ortaya" konan örnek bir tasarım; "toplumların gerek tamamlanmış" ve mükemmel gerekse tamamlanmamış ama istikbal vadeden ilham ya da hayallerini "dile getiren düşünsel üretimler bütünü" şeklinde tanımlanabilir (Cevizci, 2000, s. 966; Tenenti, 2017, s. 949). Ütopyalar, her ne kadar gerçekleşmeyecek tasavvurlar olarak düşünülse de müelliflerinin "geleceğe dair kurguları", zihinlerindeki "ideal olanın tasviri" ve "bir yönüyle yazıldığı dönemin eleştirisi" olması nedeniyle de siyaset felsefesinde önemli bir tür olarak değerlendirilirler. Buna ilave olarak genellikle mevcut durumun bir eleştirisi oldukları ve arzu edilen çözüm olarak bir politik program işlevi gördükleri de düşünülmektedir (Öztaş, 2019, s. 1010, s. 1016).

Türk edebiyatındaki edebî eserler aracılığıyla siyaset yapma geleneği çerçevesinde, ütopik unsurlar içeren eserlere bakıldığında ilk olarak Türk modernleşme tarihinin önemli adımları olan Birinci Meşrutiyet, İkinci Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinin ütopyaların da yoğun olarak görüldüğü zaman dilimlerine denk düştüğünü (Kılıç, 2004, s. 86) ifade etmek gerekir. *Ankara*'nın öncesinde yazılış

amacı ve tarzı bakımından bu eserin öncülleri olarak nitelendirilebilecek geleceğe gönderme yapılan ve ütopyik öğeler barındıran iki önemli roman bulunmaktadır: Bunların ilki, Mehmet Murat'a (1854-1917) ait *Turfanda mı Yoksa Turfa mı?* (1308/1891) romanıdır. Bu roman, sonlarında geleceğe ütopyik göndermeler barındırması yönüyle kurgu açısından *Ankara*'ya benzemektedir. Mizancı Murat okuruna, "zamanın yeni mahsulü" olarak gördüğü romanın kahramanı Mansur ile sembolize ettiği yeni nesil yetişmişlerin "İleride çoğalacak benzerlerinin ilk öncülleri mi, yani turfandaları mı yoksa kimsenin beğenmeyeceği cemiyet düşkünleri, yani turfaları mı?" sorusunu sordurur (Mizancı, 2011). Roman boyunca devam eden eleştirilerden sonra tıpkı *Ankara*'da olduğu gibi romanın sonunda ideal toplumsal yaşantı örneği, üretimin merkeze konduğu çiftlik ortamında sunulur.

Gelecekte bahsedilen, ikinci ütopyik roman olan Halide Edip Adıvar'a (1884-1964) ait *Yeni Turan* (1912) isimli eserde ise 1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyet sonrasında görülen siyasi ve toplumsal olaylar irdelenir. Yaşam ve siyaset arasındaki diyalektik ilişki kurgusal bir dünyaya taşınır. İsminden milliyetçiliğin romanın merkezine yerleştirildiği anlaşılan "Yeni Turan", kurgu ülkesidir ve politik-kültürel olarak Türkiye sınırları içerisindeki yaşayanları bir sancak etrafında toplayarak ideal insanı, ideal toplumu ve ideal devleti yaratmayı arzular. Yazar bu romanla politik bir amaca hizmet eder ve bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin yıkılışını yavaşlatmak amacıyla yeni fikirler ortaya koymakla beraber devletin yeniden kuruluşu ve milletin kurtuluşu için de yeni çözümler önerir. Romanda bireysel duyguların ve fikirlerin yanında ülke sorunlarını da işlemeye başlayan yazar, bireysellikten toplumsallığa yönelir. Bu çerçevede yabancılaşma ve toplumsal değerlerin yozlaşması, eğitim, sağlık gibi problemleri işlerken; idealizm, millî benlik, ulus bilinci gibi değerleri de yüceltir. Bunu yaparken problemleri çözümleyici ve uzlaştırıcı bir yaklaşımla analiz eder ve karakterlerini bir aşk dekoru olmaktan çıkararak onları düşünsel yönleriyle de ele alıp derinleştirir (Adıvar, 2014).

Kadro dergisinin ideolojisi ve korporatizm

Politik bağlamda korporatizm, "ortak ilkeler" ve "sosyal uyum" çerçevesinde toplumu her bir parçası (organ) ahenkle çalışan "bir organizma gibi ele alarak toplumun tüm kesimlerinin faaliyetlerini dayanışma ve ortak çıkar temelinde ele alma olarak tanımlanabilir." (Göker, 2001, s. 229, akt. Eser ve Yüksel, 2012, s. 182). Bu çalışma bağlamında özel olarak "korporatizmin bir alt türü olarak" solidarizme bakıldığında, karşımıza "kamu çıkarlarını ön planda tutan, otoriter, faşist anlayışa karşı daha çoğulcu ve ılımlı bir yönetim" yapısı çıkmaktadır (Eser ve Yüksel, 2012, s. 182). Solidarizm, toplumu bünyesindeki fonksiyonlar ve işleyişler uyarınca birbirine bağımlı olan parçalardan (organlardan) oluşan bir bütün (organizma) biçiminde tasavvur eder. Dolayısıyla organizmanın sağlıklı olması için organların birbirleriyle uyum ve dayanışma ile çalışması gerekmektedir. "Bu mekanizmanın temel birimleri"nin ise, "korporasyon içinde hareket eden meslek teşekkülleri" olduğunu (Sağlam, 2004, s. 75) eklemek gerekir.

Korporatizm, kapitalizmin bir sistem olarak yerleşmesi ile ortaya çıkan ve birbirine "alternatif" olan iki ana akım ideoloji olarak gerek liberalizmin gerekse Marksizmin modern toplumlarda açıklamakta güçlük çektiği kamu politikalarını, sosyal değişimleri, sosyal refah politikalarını, çalışma ilişkilerini, işgücü barışını, sendikaları, hükümet politikalarını, sosyal güvenlik ve sosyal politika uygulamalarını masaya yatırmak motivasyonu ile ortaya çıkmıştır (Eser ve Yüksel, 2012, s. 183). Wiarda'ya göre de korporatist yaklaşım, modern toplumlarda meydana gelen yeni olguları anlamaya yönelik rasyonelleşme, toplumun bürokratikleşmesi, değişen çalışma ve endüstri ilişkileri gibi konularda farklı perspektifler sunmaktadır (Wiarda, 1997, s. 3, 4). Korporatizme ilişkin verilen bu kısa bilgilerden yola çıkıldığında ve *Kadro* dergisinin "İktisat Devleti" şeklinde formüle ettiği ekonomi politik model

incelendiğinde, Kadrocuların dayanışmacı bir korporatizm önerdiğini söylemek mümkün olacaktır. Bu hususların daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için *Kadro* dergisinin arka planına ve dolayısıyla düşünsel yapısına bakmak faydalı olacaktır.

Kadro dergisi, Osmanlı'nın son döneminde farklı bağlılık dereceleriyle ilişkilendikleri İttihat ve Terakki üyesi olarak önceleri milliyetçi ideolojiyi benimsemişken bu fikirlerini özellikle Birinci Dünya Savaşı yenilgisiyle beraber değiştirerek Türkiye Komünist Partisi'ne (TKP) katılan, ancak TKP'nin de mensubu olduğu Sovyetler Birliği merkezli "Komintern" in (Komünist Enternasyonal) "tek ülkede sosyalizm" olarak formüle edilebilecek olan ideolojik hattıyla sorun yaşayarak TKP'den de kopan bir ekibin ideolojik arayışlarının bir ürünü olduğu düşünülmelidir (Tekeli ve İlkin, 2003, s. 121). *Kadro* dergisinin doğuşu, 1929 Buhranı'nın ülkeye olumsuz yansımaları sonucunda halktan gelen itirazların CHP'de ve özellikle de Mustafa Kemal'de yarattığı karamsarlığın ve bu olumsuz havadan çıkış yollarının arandığı bir ortamda gerçekleşmiştir. Halkın serzenişleri Serbest Cumhuriyet Partisi'nin arkasındaki rüzgârı büyütüştür. Kadrocular ise bu arayışı kendi politik programlarını iktidara kabul ettirebilmenin bir fırsatı olarak görmüşlerdir (Tekeli ve İlkin, 2003, s. 122). Zaten Ankara basınında hem mevcut iktidar olan CHP'nin ileri gelenlerinin bir kısmına hem de Serbest Cumhuriyet Partisi'nin (SCP) liberal programı doğrultusundaki önerilerine eleştiriler getiren yazıları bireysel olarak yazmakta, 1929 Buhranı'nın dayattığı içe kapanmacı ekonomik modelin de inşası sürecinde roller almaktadırlar (Tekeli ve İlkin, 2003, s. 124-128). Kadro CHP yönetiminin yukarıda bahsedilen arayışında, zihinlerin her çeşit fikre açık olduğu bir dönemde inkılabı sosyalizan bir yola sokacak müdahaleleri yapmanın aracı olarak var olmuştur (Tekeli ve İlkin, 2003, s. 129). Ancak aşağıda detaylandırılacağı üzere Kadro'nun milliyetçilik ile olan ilişkisi dolayısıyla "sınıf kavramı yerine milliyet fikrini yerleştirmeye" yöneldikleri ve bu bağlamda antiemperyalist tutumlarının aslında ülkedeki sınıf mücadelesinin önünü kesme işlevini gördüğü şeklindeki bir yorumun (Küçük, 1983, s. 140) varlığını da unutmamak gerekmektedir.

Sonradan *Kadro* dergisi ekibine dâhil olacak olan Marksizmi benimsemiş olan TKP'liler (Şevket Süreyya, Vedat Nedim Tör, İsmail Hüsrev ve Burhan Asaf), bu düşünce biçiminin toplumsal olayları açıklama gücünü kabul etmiş olmakla birlikte bu dönemde Türkiye'de sınıfsal farklılaşma belirginleşmediğinden ve dolayısıyla güçlü bir proletarya olmadığından, sınıf merkezli bir mücadelenin başarılı olamayacağını düşünmektedirler. Söz konusu aydınlar, aynı zamanda milliyetçi geçmişleri de olan ve bu eğilimleri de devam eden kişiler olduklarından TKP'nin ideolojisini milliyetçi bakış açısıyla yeniden yorumlama çabasına girişmişlerdir. Bu yeniden yorumlama çabaları da Marksistler tarafından Komintern'in işaret ettiği enternasyonal değerlerle çatışması yönüyle eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin sonucunda TKP'den ayrılarak bağımsız bir siyasi hat belirlemek, bu insanlar için artık kaçınılmaz hâle gelmiştir (Tekeli ve İlkin, 2003, s. 121).

Bu şekilde *Kadro* dergisi etrafında toplanan aydınlar temelde Kemalist inkılap için çalışmak isteseler de buradaki asıl maksat, ülkede sermaye sınıfının ve proletaryanın gelişeceği bir ortamın yaratılması olmuştur. *Kadro* dergisinin savunduğu bağımsızlıkçı ve ülke refahının artırılmasına odaklı siyasi fikir, ülke proletaryasının gelişebileceği ortamın yaratılmasına yönelik, neredeyse kaçınılmaz diyebileceğimiz bir şekilde dayanışmacı, insanların "gündelik hayatında adeta hiçbir boşluk bırakmamak üzere kurulmuş" bir yaşam düzenini öngörecektir (İlhan, 2011, s. 68) bir korporatist programa dönüşmüştür. Nitekim Şevket Süreyya Aydemir, *İnkılâp ve Kadro*'da şu ifadeleri kullanmıştır:

"Kadro milletin heyeti umumiyesini bağlayan siyasî ve iktisadi kayıtlara karşı milletin heyeti umumiyesinin isyanı demek olan bir millî kurtuluş hareketinde, millet içinde bir menfaat cidalini temsil eden dar bir menfaat zümresinin cidal organı değil, bu hareketi duyan, koruyan ve yaşatan ileri unsurların rehber teşkilâtıdır." (Süreyya, 1932, s. 149).

Kadro Hareketi'yle Marksist-Leninist öncü parti ve "öncünün" önderliğinde gerçekleştirilecek topyekûn bir inkılap fikri, Kemalist milliyetçilikle sentezlenerek eklektik bir devrim ideolojisi kurulmaya çalışılmıştır. Kadro Hareketi'ndekilere göre Türk inkılabı, emperyalist metropoller ve ezilen uluslar arasındaki çelişkinin sonucunda cereyan etmiştir ve bu özelliği nedeniyle inkılabın ideolojisinin de diğer ezilen uluslara da yol gösterecek bir ideoloji olacağı düşünülmektedir (Tekeli ve İlkin, 2003, s. 131). Böylesine bağımsızlıkçı bir ideolojik konumlanış çerçevesinde dünyanın Avrupa merkezli olarak okunmayacağı da muhakkaktır. Kadroculara göre dünya nizamı iki büyük çelişkinin üreticisi olduğu bir dönüşüm yaşamaktadır. Bunlardan ilki, müstemleke ve yarı müstemlekeleri sömüren Avrupa'nın kendi içerisinde yaşadığı sınıf çelişkisidir. İkincisi ise tüm teknik imkânları kendi elinde tutan ve tüm dünyayı kendi fikir ve "iktisat diktatörlüğü altında", kendi isteği yönünde kullanan "bütün sanayi Avrupa'sına karşı, bir buçuk milyarlık müstemleke" ve yarı müstemleke halklarının "Milli Kurtuluş Mücadeleleri" arasındaki çelişkidir. Bu ikinci çelişkide Türkiye "Milli Kurtuluş Hareketleri" cephesindedir (Tekeli ve İlkin, 2003, s. 173).

Kadrocular, Türk inkılabının nasıl ilerleyeceği sorusuna detaylı olarak yanıt aramışlar ve ilk olarak iktisadi alana bakmak gerektiğini savunmuşlardır: Kadroculara göre gelişmiş Avrupa ülkelerine bakıldığında, bu ülkeler kendi içlerinde yaşadıkları sınıf çelişkileri nedeniyle kendi nizamlarının aleyhine bir ilerleme göstermişlerdir. Öyleyse henüz sınıf çelişkilerinin olmadığı Türkiye gibi toplumlarda bu sınıf çelişkilerinin doğmasına izin verilmeden, tüm milletin seferber olduğu, milletin her bir ferdinin kalkınma için çalıştığı bir iktisadi düzen devlet eliyle kurulmalıdır. Bu iktisadiyata "millet iktisadiyatı" ve bu düzeni benimseyen devlete de "iktisat devleti" denmelidir. Türk inkılabı bu ideolojinin de dünya genelindeki öncüsü olacak, tüm müstemleke milletlere ilham verecektir (Tekeli ve İlkin, 2003, s. 164-166, s. 173-176). İlhamı Werner Sombart'tan alınan millet iktisadiyatı fikri, sınıfsız ve toplumsal uyum önerisiyle ideolojik olarak solidarist korporatizm kapsamında ele alınabilecek planlı bir ekonomik model oluşturur (Tekeli ve İlkin, 2003, s. 185-187).

Kadrocu bir ütopya veya politik program olarak *Ankara* romanı

Yakup Kadri'nin *Ankara* romanının birinci ve ikinci bölümünde Selma Hanım ve Neşet Bey'in ifade etmiş olduğu çözüm önerileri, üçüncü kısımda "sosyal projeler şeklinde cisimlendirilerek okuyucuya sunulmaktadır." (Ünser, 2003, s. 120-121). Yazar, bu yöntemle savunduğu çözüm önerilerinin okuyucunun gözünde bir ütopya olarak canlanmasını sağlamıştır. Bu ütopya, Kadro Hareketi'nin yukarıda özetlenmeye çalışılan siyasası içinde, dönemin diğer ütopyik metinleri gibi bir araçtır. Kadro Hareketi'nin Türk inkılabının ideolojisini geliştirme iddiası çerçevesinde bakıldığında, Kadro'nun "iktidar sözcüsü" söyleminin "iktidarı etkileme" niyetini içerdiği açıktır. "Ülkenin sorunlarına çözüm önerileri geliştirmek ve var olan iktidarı da bu çözümlerin doğruluğuna inandırmak", onu "bu yönde etkilemeye çalışmak, Türkiye gibi ülkelerin aydınlarının" hemen hemen hepsinin gönlündeki bir durumdur (Dirlikyapan, 2014, s. 56). Dolayısıyla *Ankara*, bir Kadrocu olarak Yakup Kadri'nin bu mücadeleye dâhil olma aygıtı olarak görülmelidir.

Kadro'nun politik müdahale çabaları, CHP'de sadece iktisadi cephede karşılık bulmuş olsa da Kadrocular bütüncül bir ideoloji kurgulamaya çalışmış, inkılabın bireylerin yetişmesinden iktisada, politik yapıdan toplumsal normlara nüfuz etmesini savunmuşlardır. Böyle değerlendirildiğinde Kadro'dan bir ütopya çıkması şaşırtıcı değildir. Dolayısıyla *Ankara* romanının üçüncü kısımdaki hemen her ayrıntı, Kadrocuların siyasî düşüncelerinin birer yansıması olarak görülebilir. Nitekim *Kadro* dergisinin çıkarılma sürecinde tüm ekibin birbirlerinin yazılarını okuduğu, birbirlerini "tek ve ortak bir söz" söyleme konusunda denetledikleri bilinmektedir (Tekeli ve İlkin, 2003, s. 142-147). Öyleyse her ne

kadar *Ankara* romanının müellifi Yakup Kadri olsa da üçüncü kısmın ortak bir metin olduğunu varsaymak mümkün görünmektedir. Bu bağlamda üçüncü kısmın yalnız Yakup Kadri'nin değil Kadro'nun müşterek hayalinin bir ifadesi olduğu söylenebilir. Kadro'nun müşterek hayaline daha yakından odaklanmak için ise üçüncü kısımda ele alınan aydın meselesine bakmak yol gösterici olacaktır. Her ne kadar Neşet Sabit sosyalist olarak değerlendirilemeyecekse de, daha sonra Samim Kocagöz'ün *Onbinlerin Dönüşü* isimli eserinde görülecek olan, harekete geçen sosyalist aydın tipi Recep gibi Neşet Sabit de siyasi hareketin içindedir ve hem okura hem de roman içindeki diğer karakterlere ideolojinin derli toplu bir şekilde takdimini gerçekleştiren kişi olarak Kadrocuların idealindeki aydındır (Tekeli ve İlkin, 2003, s. 124-129).

Romanın üçüncü kısmında Yakup Kadri, gelişmiş toplum tasavvurunu 1935 yılında tarih ve dil cemiyetlerini "Türk Akademyası" adıyla birleştirerek kurmaya başlar (Karaosmanoğlu, 2020, s. 179). Bununla birlikte kültürel gelişim ve kalkınmanın eşgüdüm hâlinde ilerlemesini sağlamak ve sadece kâğıt üzerinde kalmasını önlemek, bütün memlekete yayılmasını mümkün kılmak için İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuştur. Bu millî hamlelerle tarih bilgisi, Türk gencinde bir millî şuur ve iktisat savaşıçılığına dönüşmüştür. "Yeni Türk neslinin idrâkında sınırla gümrük birer eş kelime" olmuş, millet iktisadi prensiplerine uygun olmayacak şekilde hareket edenler toplum nezdinde değersizleşmişlerdir (Karaosmanoğlu, 2020, s. 180). Bu unsurların tamamını korporatist bir toplum ütopyası kapsamında değerlendirmek mümkündür.

Romanda basının ütopik toplum içerisindeki işlevi şu şekilde belirlenmiştir: Basın, millî amaç ve görenekler doğrultusunda hareket etmeye başlamış ve bu sayede "kötü adetler, gayrimillî cereyanlar, tereddidi ve irtica unsurları" Türk toplumunda yaşayamaz olmuştur. Bağlantılı olacak şekilde tiyatro, sinema gibi sanat dalları millî davalara hizmet eder bir nitelik kazanmıştır. Tiyatrolarda "kozmopolit züppe ve bencil menfaatçi" gibi tipleri eleştirilmekte, sinemalarda satirik ve epik filmler yapılmaktadır. Anadolu'nun dört bir yanında kalkınma hamlelerini gösteren millî aktüalite filmleri yayınlanmaktadır (Karaosmanoğlu, 2020, s. 181). Romanda vatani temsil eden Selma Hanım, bu filmlerden birini izlerken Neşet Sabit'e sisteme hizmet eden bir roman yazmasını önerir. Bu sahnede makineleşme yüceltilir ve "insanın eşya ve tabiat üzerindeki hükmü" insan mukadderatının en yüksek mertebesi olarak gösterilir (Karaosmanoğlu, 2020, s. 182).²

Önceki bölümden hatırlanacağı üzere millet iktisadiyatının en önemli unsurlarından biri tezatsız millet yani sınıf çatışmasının olmadığı toplum fikridir. Romandaki gelişmiş toplum tasavvurunda Türk işçileri Avrupa proletaryasıyla karşılaştırılır ve yüceltilir. Kadro'nun tasavvurundaki gelecekte Türk işçilerinin başlarında "patron belası" yoktur ve "esir" değildirler. Onlar "yürelerinde devlet memurunun haysiyetini ve vakarını, mesuliyetini taşıyan birer devlet memuru"durlar. Bu bölümde kadının çalışma hayatındaki yerine de olumlu bir vurgu bulunmakta olup (Karaosmanoğlu, 2020, s. 183), Türk işçileriyle ilgili olarak tasarlanan bu çerçeve Kadro'nun sosyalizmi hangi biçimde korporatist değerler içerisinde sunmuş olduğuna yönelik olarak iyi bir fikir vermektedir.

Romandaki Ankara tasavvurundaki kent düzeni de dikkat çekicidir. Selma Hanım'la Neşet Sabit'in evleri üzerinden verilen bu tabloda, genç Ankara'nın yeni imar edilmiş yerleri "eskisi gibi insanın yüreğine bir gariplik" çöktüren yapısından çıkmış, birer "anfiteatr" şeklinde -öndeki binanın arkadakinin

2 "Makinalar, idrak ve irade sahibi mahlûklar gibi işliyordu ve bunların yaradanı olan insan, eşya ve tabiat üstündeki hükmünü bunlar vasıtasıyla yürütürken mukadderatının en yüksek mertebesi ne erişmiş görünüyordu. Göz alabildiğine köpüklenmiş bir deniz manzarasını andıran pamuk tarlaları, bunların küçücük kavuklara benzeyen kazaları, bunlar arasında dolaşan ve bunları toplayıp küfelere yerleştiren köylülerin neşeli şarkıları; bunların sıra sıra vagonlar içinde fabrikalara doğru seyahatleri bir rüstaî neşidenin ruha ferah veren epizotları idi..." (Karaosmanoğlu, 2020, s. 182).

manzarasını kesmeyen bir şekilde- tasarlanmıştır. Herkes kendi penceresinden ufku seyredilmektedir (Karaosmanoğlu, 2020, s. 185). Yeni başkentte temsil edilen bu yeni şehir düzeni, rejimin kendisini dayanışmacı bir biçimde ayakta tutan halka sunduğu bir tür ödül olarak yorumlanabilir. Bu kapsamda ele alınan bir diğer mesele, inkılabın köye gitmesi konusudur. Toplumsal uyumu hedefleyen korporatist üretimde kooperatifler görev almaktadır. Köylerde kurulu kooperatiflerle şehir arasındaki üretim-tüketim ilişkisi, köylerin birbirine yollarla bağlandığı ve bu yollar sayesinde şehir ile köy arasına günde “üç-dört defa” otobüs seferleri düzenlendiği bir çerçeve içerisinde sunulur. Yaz mevsiminde ve tatil günlerinde köye akın yaşanmaktadır (Karaosmanoğlu, 2020, s. 185). Köyler İçtimai Mükellefiyet Teşkilatı’nın kooperatifleriyle “toplulaştırılmış”tır. İlk etapta köylüler sisteme alışmasa da sonradan şehirler ve köyler arasındaki alışveriş şartlarının rasyonelleştirilmesiyle köylü emeklerinin karşılığını almaya başlamış ve köylünün refah düzeyi artmıştır. Bu sistemde liberalizmde bulunan üretici ve tüketici arasındaki aşamalar ve toplumsal mesafeler ortadan kaldırılmaktadır. Korporatist toplum ütopyasının çok iyi bir göstergesi olan bu durum, romanda köylülerin refah artışının toplumsal hayata yansması biçiminde şöyle tasvir edilir:

“Bunların, her pazar gününün akşamında, kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu şen kalabalıklar halinde şarkılar söyleyerek köyelerine dönüşlerini seyretmek başlıbaşına bir zevk ve saadetti. Artık, bunlar arasında eskisi gibi kirli paçavralara sarılmış dilenci kıyafetinde, hasta, sakat, sıtmalı ve kavruk köylülere hiç rasgelinmiyordu. Bir defa İçtimai Mükellefiyet Teşkilatı’nın genç hekimleri tarafından bunların yedikleri yemekler, yattıkları yerler üstünde daimi bir murakabe tesis edildiği gibi, ayrıca, haftada bir kere de muayeneye tabi tutuluyorlardı. Sonra, yalnız köylüler için kurulmuş büyük istihlâk kooperatiflerinde giyim ve kuşama ait şeyler Devlet fabrikalarından o kadar ucuza satılıyordu ki her köylü bir aylık ekonomisiyle bütün bir yıl için tepeden turnağa kadar giyinip donanabilmek imkânını kolaylıkla temin ediyordu.” (Karaosmanoğlu, 2020, s. 186).

Romanın ütöfik kısmında Neşet Sabit’in yazdığı roman aracılığı ve yeni insan-eski insan karşılaştırmasıyla Türk aydınının içinde bulunduğu duygusallık ve kadercilik eleştirilir ve bu iki tutumun karşısına akıl ve irade çıkarılır: Eski insan kendi icat ve ihtirasıyla “melankoli, iç sıkıntısı, tamah, hırs, kıskançlık ve iptila” gibi hislerin tahakkümü altındadır. Kendi ruhu üzerinde hâkim olmak kudretini daima olumsuz yönde kullanmış ve bütün bu dertleri kendi başına açmıştır. Burada yeni insanın özellikleri anlatılırken bir manifesto edası görülür: Yeni insan “kendi eliyle kendine işkence yapmayacak kadar şura ve hadiselerin tesirine esir yaşamayacak kadar hürriyete ermiştir.”. “Kendi kendine şevk ve ferah verme gücü” insanın elindedir. Yeni insan “düşünce ve duygularını istediği istikamete çevirmekte muhtar olmalıdır” ve “bir kötü fikri ya da bir gönül azabını zonklayan bir diş gibi söküp atmalıdır.” (Karaosmanoğlu, 2020, s. 190). Yeni insanda “kaza ve kadere bırakılmış hiçbir taraf olamaz. Her şey akıl ve irade işidir. İptidai insanın zekâ ve bilgisi sayesinde doğaya tahakküm ettiği gibi yeni insan da -yazar burada yeni insanı tam insan olarak açıklar- tabiatın bir cüzü olan kendi benliğini iradesi altına almayı bilecek (...) kendi alınyazısını kendi eliyle yazacak ve kaza, kader insanın kendi arzusu, iradesi olacaktır.” (Karaosmanoğlu, 2020, s. 190). Bu kapsamda ise romanın sonlarında Türk milletinin nüfusunun arttığı, okuma yazma bilmeyenlerin oranının yüzde on-yirmi aralığına indiği, üretimin her yıl otuz misli yükseldiği bir gelecek resmedilir (Karaosmanoğlu, 2020, s. 223). Böylece Anadolu’nun iktisadi haritası çizilmiştir. Buna göre Orta Anadolu ziraat yerine hayvancılık ve zanaat merkezi olmuştur. Batı Anadolu’nun köylerinde seçme ve yüksek ziraat uygulamasına geçilmiş, bu köylerin Avrupa köylerinden farkı kalmamıştır (Karaosmanoğlu, 2020, s. 225).

Yukarıda verilen tüm örnekler göstermektedir ki Yakup Kadri’nin *Ankara* romanını yazma amacı, Kadro ideolojisinin ve siyasi programının kitlelere indirilebilmesini, kitlelerce benimsenmesini sağlamaktır. Bu doğrultuda karakterler, kavram ve olgular romanda bazen doğrudan, bazen ise sembolik olarak Kadro Hareketi’nin ideolojik görüşü doğrultusunda işlenmiştir. Bu kapsamda romanın baş karakteri

Selma Hanım ve onun son eşi Neşet Sabit Bey sırasıyla vatani, devleti ve dolayısıyla Türk inkılabı nezdinde milleti ve Kadro Hareketi'nin üyelerini temsil etmektedir. Hayatının romanda işlendiği süresi boyunca arayış içinde olan Selma Hanım'ın Neşet Sabit Bey ile arayışını sonlandırması ve huzura kavuşması ile Türk inkılabının Kadro Hareketi'nin ideolojik çizgisini benimsemesiyle doğru yola gireceği fikri ile bire bir ilişkilendirilebilir.

Ankara romanı, her ütopya gibi yazarı tarafından dönüştürülmesi, ilerletilmesi, kalkındırılması arzulanan toplumun içinde olduğu dönemin sosyal, ekonomik ve politik problemlerini işlemiş; problemlerin kaynağını ortaya koymaya ve bu problemlerin aşılabilmesi için projeler sunmaya çalışmıştır. Bu yönleriyle *Ankara*, yazarının da mensupları arasında bulunduğu Kadro Hareketi'nin toplumu kavrayışı, dönüştürme arzusu ve bu maksatla benimsediği ideolojisinin ve önerdiği politik programın edebî bir biçimde ortaya konulduğu bir eser olarak düşünmeye son derece müsait bir yapı arz etmektedir.

Sonuç

Kadro Hareketi, Türk inkılap hareketlerine paralel olarak gelişmekte olan TKP'den ayrılan bir ekibin, tarihsel dinamiklerin de sonucunda Kemalist inkılabın eksik olarak gördükleri ideolojik yönünü tamamlamak maksadı ile bir araya gelmeleriyle ortaya çıkmıştır. Hareket, politik amaçlarını *Kadro* dergisi vasıtasıyla hem CHP içerisine hem de kamuoyuna duyurmayı hedeflemiştir. Bu maksatla, *Kadro* dergisi, CHP içindeki liberal ve katı milliyetçi yaklaşımlara alternatif olarak Marksist metodolojiyi milliyetçi bir ideolojiyle eklektik olarak birleştiren sınıfsız ve dolayısıyla organizma-organ temelli korporatist bir siyasi program önermek için kullanılmıştır.

Yakup Kadri'nin *Ankara* romanı, Kadro Hareketi'nin yaratmaya çalıştığı ideolojik temellerin bir yansıması olma niteliği göstermektedir. Bu yapısı ile roman, ikinci kısmında Kemalist inkılabın takipçisi olan entelektüel çevrelere önemli eleştiriler getirmiş ve bu eleştiriler sonrasında özellikle üçüncü kısımda Mizancı Murad'a ait *Turfanda mı Yoksa Turfa mı?* romanına benzer bir şekilde bir ütopyaaya dönüşmüştür. Bu yönüyle roman, Türk inkılabının üç farklı dönemini, Kadro Hareketi'nin korporatist ideolojisi çerçevesinde ele aldığı özgün bir eser niteliği taşımaktadır. Yazar, bu maksatla ana karakterini sembolik olarak yeni Türk devletiyle/vataniyle özdeşleştirilebilecek şekilde Selma Hanım'la sembolize etmiş, Türk devleti veya vatani yönlendiren entelektüel ortamı da Selma Hanım'ın eşleri ile temsil etmiştir. Yazar, kitabın son kısmında ise Selma Hanım'ı huzura kavuşturan bir ütopya ile Türk inkılap hareketi için başarılı ve mutlu bir gelecek resmetmiştir. Romanın en özgün kısmı, yayımlandığı yıldan başlayarak geleceğe yönelik tasavvurların işlendiği, ütopya olarak nitelendirilebilecek olan bu kısımdır. Özetle, yazar, bu ütopyaı Kadro ideolojisinin politik programını kitlelere ulaştırmanın bir aracı olarak görmüştür.

Roman boyunca *Kadro* dergisinde yapılan tartışmaları ve yine Kadrocuların, her ne kadar doğrudan Mustafa Kemal'i hedef almasalar ve hatta onu önder olarak benimsemiş olsalar da, mevcut iktidara eleştirilerini ve ülkenin özellikle de ekonomik sorunlarına önerdikleri çözümlerin işaretini görmek mümkündür. Bu öneriler Kadro Hareketi'nin Marksizmi ve milliyetçiliği eklektik bir biçimde birleştirdiği korporatizm ideolojisinin "iktisat devleti" ülküsünün de parçalarıdır. Kadrocular, ellerindeki tüm imkânlarla içinde buldukları dönemde iktidara müdahale ederek iktidarı yönlendirmek istemişlerdir. Yukarıda da belirtildiği üzere *Ankara* romanı bu müdahalenin bir aracı olarak düşünölmelidir.

Romanda çok kısaca değinilse de “eski insan”, “yeni insan” karşılaştırmasında Türk insanı ve aydınının dünya görüşüne ciddi bir eleştiri getirilmiştir. Yakup Kadri’nin tasavvurundaki “yeni insan” kendi kaderini çizebilecektir. “Eski insan”ın kaderci anlayışının zıddına Kadro’nun düşlediği “yeni insan”, “kendi alnyazısını kendi eliyle yazacak ve kaza, kader insanın kendi arzusu, iradesi olacaktır.” Romanda neredeyse bir paragrafa sıkıştırılmış bu görüş, yazıldığı dönem ve öncesi Türk insanı ve aydınına oldukça sert bir eleştiri barındırır.

Bu çalışmada yukarıdaki çıkarımlara varmak için öncelikle ütopya ve politik ütopya kavramları kısaca ele alınmış, ardından Kadro Hareketi ve onun ürünü olan *Kadro* dergisinin ortaya çıkma sürecindeki tarihsel gerekçeler ve olgular incelenmiş, *Kadro* dergisinin ideolojisinin temel unsurları özetlenmiştir. Son olarak hareketin temsilcilerinden Yakup Kadri’nin *Ankara* adlı romanında ortaya çıkardığı ütopya kurgusu ile Kadro Hareketi’nin ideolojisi arasındaki ilişki, romanın üçüncü kısmından yapılan alıntılarla kuvvetlendirilmiş ve romanın özgünlük açısından önemli noktaları vurgulanmıştır.

Kaynakça

- Adıvar, H. E. (2014). *Yeni Turan*. Can Yayınları.
- Cevizci, A. (2000). *Paradigma Felsefe Sözlüğü* (4. Baskı). Paradigma Yayınları.
- Dirlikyapan, M. D. (2014). *Kadro Hareketi ve Bir Kadro Kitabı Olarak Ankara*. *Erdem*, (66), 53-70. DOI: 10.32704/erdem.537421.
- Eser, B. & Yüksel, H. (2012). Korporatizm, Faşizm ve Solidarizm Kavramları Ekseninde Erken Dönem Cumhuriyet Siyaseti Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8 (16), 181-200.
- Göker, E. (2001). Durkheim’in Sol Eli: Pierre Bourdieu’nun Muhalefeti. *Praksis*, 3, 228-251.
- İlhan, O. A. (2011). *Cumhuriyet İdeolojisinin Oluşmasında Kadro Dergisi ve Kadro Hareketinin Rolü*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kansu, A. (2001). “Türkiye’de Korporatist Düşünce ve Korporatizm Uygulamaları”, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekin, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Cilt 2 Kemalizm*, İstanbul: İletişim Yayınları, 253-267.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2020). *Ankara* (39. Baskı). İletişim Yayınları.
- Kılıç, E. (2004). “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Edebi Ütopyalara Bir Bakış”. *Kitaplık*, (76), 73-87.
- Kumar, K. (2005). *Ütopyacılık*. (Çev. Ali Somel), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Küçük, Y. (1983). Cumhuriyet Döneminde Aydınlar ve Dergileri. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* (Cilt 1, s.138-143). (Ed. M. Belge), içinde İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mizancı M. M. (2011). *Turfanda mı Yoksa Turfa mı*. Özgür Yayınları.
- Öztaş, A. (2019). Siyaset Ütopyalarında Devlet. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (6), 1009-1042.
- Sağlam, S. (2004). Ziya Gökalp’te “Solidarizm” ve “Milli İktisat”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Sayı 1, 67-84.
- Süreyya, A. (1932). *İnkılâp ve Kadro (İnkılâbın İdeolojisi)*. Ankara: Milliyet Matbaası.
- Tekeli, İ. & İlkin, S. (2003). *Bir Cumhuriyet Öyküsü Kadrocuları ve Kadro’yu Anlamak* (1. Baskı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tenenti, A. (2017). Ütopya. P. Raynaud & S. Rials (Ed.). *Siyaset Felsefesi Sözlüğü* (3. Baskı), 949-956, (Çev: İ. Yerguz, v.d.). içinde İletişim Yayınları.

- Ünser, H. İ. (2003). *Türk Romanında Siyasi ve Sosyal İçerikli Gelecek Kurguları*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ünser, H. İ. (2019). *Türk Edebiyatında Siyasi Roman (1890-1940)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Wiarda, H, J. (1997). *Corporatism and Comparative Politics The Other Great "Ism"*. M.E. Sharpe Inc.

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616